

Υπόθεση C-276/20

Αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

Ημερομηνία καταθέσεως:

24 Ιουνίου 2020

Αιτούν δικαστήριο:

Landgericht Erfurt (Γερμανία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

15 Ιουνίου 2020

Ενάγουσα:

A, G, E

Εναγομένη:

B AG

– [παραλειπόμενα] –

Landgericht Erfurt
(πρωτοδικείο του
Erfurt)

[παραλειπόμενα]

Διάταξη περί υποβολής προδικαστικού ερωτήματος

Στην υπόθεση

_____ A _____, G _____, E _____

– ενάγουσα –.

[παραλειπόμενα]

κατά

B_____AG, εκπροσωπούμενης από το διοικητικό συμβούλιο, B_____, W_____

– εναγομένη –

[παραλειπόμενα]

για αποζημίωση λόγω του «σκανδάλου των καυσαερίων»

το 8ο πολιτικό τμήμα του Landgericht Erfurt (πρωτοδικείου του Erfurt)

δικάζον ως μονομελές, με δικαστή τον [παραλειπόμενα] εξέδωσε στις 15.6.2020 την ακόλουθη

Δ ι ά τ α ξ η: [σελ. 2 του πρωτοτύπου]

I. [παραλειπόμενα]

II. Σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, υποβάλλονται προς το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

1. Σε περίπτωση παραβάσεως της ευρωπαϊκής νομοθεσίας περί αδειών κυκλοφορίας και ορίων εκπομπής καυσαερίων από τον κατασκευαστή οχήματος ή κινητήρα, επιβάλλεται από το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως από την αρχή της αποτελεσματικότητας και τα ευρωπαϊκά θεμελιώδη δικαιώματα, να μη συνυπολογίζεται η πραγματική χρήση του οχήματος από τον αγοραστή για τον καθορισμό της ζημίας του; Ισχύει μια τέτοια απαγόρευση συμψηφισμού τουλάχιστον για την περίπτωση που κατασκευαστής ζημιώνει με πρόθεση τον πελάτη με τρόπο αντίθετο προς τα χρηστά ήθη;
2. Είναι το αιτούν δικαστήριο ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο υπό την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 19, παράγραφος 1, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ, καθώς και με το άρθρο 47, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

Σκεπτικό

A. Τα πραγματικά περιστατικά και η διαφορά της κύριας δίκης

Η διαφορά της κύριας δίκης ανήκει στις πολυάριθμες ανά την Ευρώπη «υποθέσεις ντίζελ», στις οποίες διεκδικείται αποζημίωση από τον κατασκευαστή οχημάτων ή κινητήρων που διαθέτουν απαγορευμένο σύστημα αναστολής.

Η ενάγουσα αγόρασε στις 2 Ιουνίου 2012 ένα καινούργιο όχημα ιδιωτικής χρήσης από έναν έμπορο αυτοκινήτων [παραλειπόμενα]. Το όχημα διαθέτει πετρελαιοκινητήρα [παραλειπόμενα] της εναγομένης, κατηγορίας Euro 5. Ο κινητήρας αυτός διαθέτει λογισμικό ελέγχου που μειώνει την εκπομπή οξειδίου του αζώτου υπό συνθήκες δοκιμών, σε σύγκριση με τις εκπομπές του κινητήρα κατά την κανονική λειτουργία οδήγησης.

Η παράδοση στην ενάγουσα και η αρχική ταξινόμηση του οχήματος έγιναν στις 20 Ιουλίου 2012, κατόπιν καταβολής του τιμήματος που ανήλθε σε 21 000,00 ευρώ (περιλαμβανομένων των φόρων). Στις 25 Ιουνίου 2018 η ενάγουσα δέχθηκε την εφαρμογή μιας επονομαζόμενης ενημέρωσης λογισμικού στο πλαίσιο μιας «επιχείρησης ανάκλησης οχημάτων». Τον Σεπτέμβριο του 2018 άσκησε αγωγή ζητώντας την καταβολή ποσού 21 000,00 ευρώ, ήτοι του πλήρους τιμήματος, και τόκους ήδη από τις 20 Ιουλίου 2012, έναντι επιστροφής του οχήματος «χέρι με χέρι». [σελ. 3 του πρωτοτύπου]

B. Προδικαστικά ερωτήματα και σημασία τους για την απόφαση

I. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

1. Η θέση του γερμανικού δικαίου για υποθέσεις όπως η παρούσα είναι σε μεγάλο βαθμό διευκρινισμένη. Το Bundesgerichtshof [BGH – Ομοσπονδιακό Ανώτατο Δικαστήριο] σε μια θεμελιώδη απόφασή του [παραλειπόμενα] δέχεται την ευθύνη της εναγομένης βάσει του άρθρου 826 BGB [γερμανικού Αστικού Κώδικα], ήτοι λόγω πρόκλησης, με πρόθεση, ζημίας αντίθετης προς τα χρηστά ήθη (BGH, απόφαση της 25ης Μαΐου 2020, VI ZR 252/19 [παραλειπόμενα]). Το σκεπτικό του βασίζεται στην ύπαρξη συστήματος αναστολής που απαγορεύεται βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 715/2007/EK (βλ. επίσης τις προτάσεις της γενικής εισαγγελέως E. Sharpston της 30ής Απριλίου 2020, C-693/18 [παραλειπόμενα]).

α) Η ανωτέρω ευθύνη του κατασκευαστή οχήματος ή κινητήρα οδηγεί σε μια «αντίστροφη αναγωγή». Ο αγοραστής που ζημιώθηκε δύναται να αξιώσει από τον κατασκευαστή την πληρωμή αποζημίωσης, έναντι της επιστροφής του οχήματος «χέρι με χέρι». Ως ζημία νοείται σε αυτή την περίπτωση το καταβληθέν τίμημα.

β) Το συγκεκριμένο ύψος της αποζημίωσης ερίζεται και δεν έχει προσδιοριστεί ακόμα οριστικά. Εν προκειμένω, από οικονομικής απόψεως δύο ζητήματα βρίσκονται στο επίκεντρο της υποθέσεως, ήτοι αφενός το αν –και σε ποιο βαθμό– πρέπει να ληφθεί υπόψη όσον αφορά τη μείωση της ζημίας η πραγματική χρήση του οχήματος από τον αγοραστή και αφετέρου το αν –και σε ποιο βαθμό– και, ιδίως, από ποιο χρονικό σημείο πρέπει να τοκίζεται το ποσό της αποζημίωσης που πρέπει να καταβάλει ο κατασκευαστής.

γ) Το Bundesgerichtshof επιθυμεί να συνυπολογίσει την πραγματική χρήση που έλαβε χώρα στο ενδιάμεσο διάστημα («διανυθέντα χιλιόμετρα») όσον αφορά

τη μείωση, ήτοι να τα αφαιρέσει –μέσω συμψηφισμού– από το τίμημα [παραλειπόμενα].

Αυτό δεν είναι σε καμία περίπτωση υποχρεωτικό κατά το γερμανικό δίκαιο· σοβαρά επιχειρήματα συνηγορούν υπέρ του αντιθέτου [παραλειπόμενα]. Ιδίως η αντιστάθμιση τυχόν οφελών που αποκόμισε ο ζημιωθείς –εν προκειμένω της πραγματικής χρήσεως του οχήματος– πρέπει να είναι εύλογη και ο ζημιώσας δεν επιτρέπεται να απαλλαγεί των ευθυνών του σε υπερβολικό βαθμό [παραλειπόμενα].

δ) Το αιτούν δικαστήριο έχει σοβαρές αμφιβολίες αν μια τέτοια αφαίρεση ανταποκρίνεται στην αρχή της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης και στην επιταγή της προαγωγής των δικαιωμάτων και των αρχών του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) (άρθρο 51, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη) **[σελ. 4 του πρωτοτύπου]**. Επιπλέον, ο συμψηφισμός πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων ενδεχομένως αποκλείεται λόγω ανάλογης εφαρμογής των διατάξεων για την αγορά καταναλωτικών αγαθών.

αα) Η αρχή της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης απαιτεί να μην ματαιώνεται ή δυσχεραίνεται υπέρμετρα με την εφαρμογή του εθνικού δικαίου η άσκηση των δικαιωμάτων και η προβολή αξιώσεων που παρέχει το δίκαιο της Ένωσης (πρβλ. άρθρο 47 του Χάρτη, άρθρο 19 ΣΕΕ). Ομοίως, δεν επιτρέπεται να ματαιώνονται οι σκοποί που επιδιώκει το δίκαιο της Ένωσης ή να δυσχεραίνεται υπέρμετρα η επίτευξή τους.

Οι σκοποί και οι στόχοι της ευρωπαϊκής νομοθεσίας περί αδειών κυκλοφορίας και εκπομπών έχουν πρακτική αποτελεσματικότητα μόνο όταν τιμωρούνται οι παραβάσεις που έχουν διαπραχθεί και αποτρέπονται οι μελλοντικές παραβάσεις (βλ. επίσης άρθρο 46 της οδηγίας 2007/46/EK). Απαιτείται μια αποτελεσματική κύρωση με αποτρεπτική λειτουργία, προκειμένου να διασφαλιστούν οι σκοποί της υψηλής ασφάλειας κυκλοφορίας, της υψηλού επιπέδου προστασίας της υγείας και του περιβάλλοντος, της ορθολογικής χρήσης της ενέργειας, της αποτελεσματικής προστασίας από μη προσήκουσα χρήση και κατά περίπτωση της προστασίας των καταναλωτών. Τα ανωτέρω πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τα εθνικά δικαστήρια (πρβλ. ΔΕΕ, απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2013, C-32/12).

Εντούτοις, αμφότερες οι λειτουργίες της νομοθεσίας –τόσο η κυρωτική όσο και η αποτρεπτική– φαίνεται να τίθενται εν αμφιβόλω όταν οι παραβάσεις διατάξεων «συνυπολογίζονται», ήτοι μπορούν να διαπραχθούν σε μεγάλο βαθμό χωρίς κίνδυνο. Ο συμψηφισμός που δέχεται το Bundesgerichtshof θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια ανεπιεική, από απόψεως δικαίου της Ένωσης, ελάφρυνση του ζημιώσαντος. Μέσω της παρόδου του χρόνου ο συμψηφισμός των οφελών αποβαίνει όλο και περισσότερο εις όφελος των κατασκευαστών, ενώ οι ζημιωθέντες αγοραστές ενδέχεται να επιβαρυνθούν υπερβολικά. Επιπλέον, θα μπορούσε να προκύψει ισχυρό κίνητρο για τους κατασκευαστές να διαπράξουν

ούτως ή άλλως την παράβαση και να καθυστερήσουν υπερβολικά την εκπλήρωση της παροχής.

Σε κάθε περίπτωση, η αυξανόμενη διάρκεια της δίκης οδηγεί σε συνεχώς μειούμενη «ζημία». Σε γερμανικά δικαστήρια υπήρξαν ήδη υποθέσεις στις οποίες το όφελος χρήσεως, όπως υπολογίστηκε βάσει των ισχυόντων κριτηρίων, υπερέβη το αρχικό τίμημα. Σε μια τέτοια περίπτωση δεν υπάρχει εν τέλει καμία ζημία προς αποκατάσταση. Στην κύρια δίκη θα προέκυπτε επίσης σημαντική μείωση του ποσού αποζημίωσης που θα όφειλε να καταβάλει η εναγομένη έναντι επιστροφής του οχήματος. Ήδη κατά τον χρόνο εγέρσεως της αγωγής τον Σεπτέμβριο του 2018, η ενάγουσα φερόταν να έχει διανύσει 130 000 χλμ., γεγονός που συνεπάγεται σχετική μείωση κατά 9 000,00 ευρώ.

ββ) Πέραν της αρχής της αποτελεσματικότητας, ο συνυπολογισμός της πραγματικής χρήσης θα μπορούσε να αντίκειται επίσης στα θεμελιώδη δικαιώματα της Ένωσης [παραλειπόμενα].

Εν προκειμένω, χωρεί εφαρμογή του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ήτοι ο Χάρτης δεσμεύει και υποχρεώνει την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως και τα κράτη μέλη αυτής (άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη). Η δυνατότητα εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης –εν προκειμένω της νομοθεσίας περί αδειών κυκλοφορίας– περικλείει τη δυνατότητα εφαρμογής **[σελ. 5 του πρωτοτύπου]** των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται με τον Χάρτη και συνιστά προϋπόθεσή τους (ΔΕΕ, απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2013, C-617/10, σκέψη 21).

Από ουσιαστική άποψη, εφαρμοστέα είναι πρωτίστως το δικαίωμα στη ζωή (άρθρο 2, παράγραφος 1, του Χάρτη) και το δικαίωμα στη σωματική και διανοητική ακεραιότητα (άρθρο 3, παράγραφος 1, του Χάρτη) –ως «οικολογικό ανθρώπινο δικαίωμα». Αυτά τα θεμελιώδη δικαιώματα αναπτύσσουν, λόγω της στενής τους σύνδεσης με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια κατ' άρθρο 1 του Χάρτη, μια άμεση τριτενέργεια ή οριζόντια ενέργεια. Με τον τρόπο αυτό αναπτύσσουν δεσμευτική ισχύ μεταξύ ιδιωτών σε ένδικη διαφορά αστικού δικαίου (πρβλ. ΔΕΕ, απόφαση της 17ης Απριλίου 2018, C-414/16, σκέψεις 76 επ.). Σε αυτά προστίθενται οι αρχές της προστασίας της υγείας κατ' άρθρο 35 του Χάρτη, της προστασίας του περιβάλλοντος κατ' άρθρο 37 του Χάρτη και της προστασίας των καταναλωτών κατ' άρθρο 38 του Χάρτη. Όλα τα ανωτέρω θεμελιώδη δικαιώματα και θεμελιώδεις αρχές συνεπάγονται ευρείες υποχρεώσεις προστασίας, τις οποίες πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα δικαστήρια [παραλειπόμενα].

γγ) Τέλος, θα μπορούσαν να μεταφερθούν στην προκειμένη περίπτωση οι σταθμίσεις του δικαίου της πώλησεως καταναλωτικών αγαθών (οδηγία 1999/44/ΕΚ). Βάσει αυτών, δεν επιτρέπεται στον πωλητή που παρέδωσε καταναλωτικό αγαθό αντίθετο προς τη σύμβαση να αξιώσει από τον καταναλωτή αντιστάθμιση για τη χρήση του μέχρι την ανταλλαγή του με ένα νέο καταναλωτικό αγαθό (ΔΕΕ, απόφαση της 17ης Απριλίου 2008, C-404/06).

ε) Πρέπει να αποκλείεται ο συμψηφισμός τουλάχιστον όταν –όπως στην προκειμένη περίπτωση– ο κατασκευαστής ζημίωσε τους αγοραστές με πρόθεση κατά τρόπο αντίθετο προς τα χρηστά ήθη; Το Bundesgerichtshof έκρινε σχετικά ότι η εναγομένη, στο πλαίσιο μιας στρατηγικής απόφασης που έλαβε κατά την σχεδίαση κινητήρων, ήτοι να αποσπάσει την έγκριση τύπου μέσω εσκεμμένης εξαπάτησης του Kraftfahrt-Bundesamt [της γερμανικής ομοσπονδιακής υπηρεσίας ελέγχου οχημάτων] και να θέσει σε κυκλοφορία τα οχήματα που είχαν αυτό το ελάττωμα, εκμεταλλεύτηκε στοχευμένα την άγνοια και την εμπιστοσύνη των αγοραστών οχημάτων [παραλειπόμενα]. Ως κίνητρο θεωρείται ο σκοπός μείωσης του κόστους, μεγιστοποίησης του κέρδους και απόκτησης ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων.

στ) Τέλος, ανακύπτει το ζήτημα, ιδίως σε περίπτωση που πρέπει να συνυπολογίζεται η πραγματική χρήση του οχήματος προς μείωση της αποζημιώσεως, κατά πόσον ικανοποιούνται η αρχή της αποτελεσματικότητας και τα ενωσιακά θεμελιώδη δικαιώματα μέσω της –εν είδει εξισορροπήσεως– αισθητής τοκοφορίας της επιδικαζόμενης στην πράξη αποζημιώσεως.

Το γερμανικό δίκαιο περιέχει διατάξεις κατά τις οποίες δεν οφείλονται μόνο τόκοι διαδικασίας, ήτοι τόκοι από την έναρξη της εκκρεμοδικίας (άρθρο 291 BGB), αλλά –σε προγενέστερο χρόνο– από την υπερημερία του ζημιώσαντος ως προς την αποζημίωση (άρθρα 286, 288 BGB), ή, ακόμη περισσότερο, **[σελ. 6 του πρωτοτύπου]** από την καταβολή του τιμήματος (άρθρα 849, 246 BGB).

2. Η απάντηση του Δικαστηρίου και η καθοδήγησή του σχετικά με το πρώτο ερώτημα και όλα τα σημεία που συνδέονται με αυτό έχουν σημασία για την απόφαση και σημαντικό οικονομικό αντίκτυπο για τους διαδίκους. Στην κύρια δίκη η ενάγουσα ζητεί αποζημίωση ίση με το τίμημα που κατέβαλε, ήτοι χωρίς οποιαδήποτε μείωση για τα χιλιόμετρα που έχει διανύσει. Περαιτέρω ζητεί – βασιζόμενη στο άρθρο 849 BGB– τόκους από τις 20 Ιουλίου 2012, ήτοι από την ημέρα καταβολής του τιμήματος.

II. Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

1. Το αιτούν αστικό δικαστήριο που ερδεύει στο Thüringen (ομόσπονδο κράτος της Θουριγγίας) συμερίζεται τους ενδοιασμούς και τις αμφιβολίες του Verwaltungsgericht Wiesbaden [διοικητικού πρωτοδικείου του Wiesbaden] ως προς τη θεσμική ανεξαρτησία και τη δυνατότητα υποβολής προδικαστικών ερωτημάτων εκ μέρους των γερμανικών δικαστηρίων κατά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ [παραλειπόμενα]. Συναφώς, γίνεται αναφορά στην από 28 Μαρτίου 2019 αίτηση προδικαστικής αποφάσεως του Verwaltungsgericht Wiesbaden και στην υπόθεση ([παραλειπόμενα] C-272/19 [παραλειπόμενα]) που εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

α) Το Δικαστήριο είχε επανειλημμένως την ευκαιρία να ερμηνεύσει και να εφαρμόσει τις θεμελιώδεις διατάξεις του άρθρου 19 ΣΕΕ και του άρθρου 47 του Χάρτη σχετικά με τη δικαστική ανεξαρτησία. Επιπλέον, συγκεκριμενοποίησε τις

απαιτήσεις για τη διαδικασία υποβολής προδικαστικού ερωτήματος κατά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ. Δεν υπάρχει λόγος να τεθούν για το άρθρο 267 ΣΛΕΕ διαφορετικά κριτήρια απ' ό,τι για το άρθρο 47 του Χάρτη. Το Δικαστήριο θεωρεί δικαίως ότι υφίσταται στενή σχέση μεταξύ αυτών των θεμελιωδών κανόνων του δικαίου της Ένωσης (πρβλ. ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, C-216/18, σκέψη 54, καθώς και ΔΕΕ, απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018, C-64/16, σκέψεις 38, 41 επ., και ΔΕΕ, απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2017, C-503/15, σκέψεις 36 επ.).

Επιπλέον, πολλά στοιχεία συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι τα κριτήρια που έθεσε το Δικαστήριο για την «πλήρη ανεξαρτησία» των αρχών προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Μαρτίου 2010, C-518/07) ισχύουν ακόμη περισσότερο για τα δικαστήρια που καλούνται να διασφαλίσουν πλήρως τα θεμελιώδη δικαιώματα.

β) Κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ένα δικαστήριο πρέπει να δύναται να ασκεί τα καθήκοντά του εντελώς αυτόνομα, χωρίς να υπόκειται σε οποιαδήποτε ιεραρχική σχέση ή σχέση υπαγωγής έναντι οποιουδήποτε και χωρίς να λαμβάνει εντολές ή οδηγίες οποιασδήποτε προελεύσεως (βλ. ενδεικτικώς ΔΕΕ, απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2017, C-503/15, σκέψεις 36 επ.). Μόνο κατ' αυτόν τον τρόπο προστατεύονται οι δικαστές από παρεμβάσεις ή εξωτερική πίεση, που θέτουν σε κίνδυνο την ανεξαρτησία της κρίσης τους **[σελ. 7 του πρωτοτύπου]** και θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις αποφάσεις τους. Μόνο κατ' αυτόν τον τρόπο εκλείπει κάθε εύλογη αμφιβολία των ανθρώπων που ζητούν δικαιοσύνη για την ακεραιότητα των δικαστηρίων έναντι εξωτερικών παραγόντων και την ουδετερότητά τους ως προς τα αντιτιθέμενα συμφέροντα.

γ) Η εθνική συνταγματική κατάσταση στη Γερμανία και τη Θουριγγία δεν ανταποκρίνεται σε αυτές τις απαιτήσεις (ως προς την έλλειψη ανεξαρτησίας της γερμανικής εισαγγελικής αρχής βλ. ήδη ΔΕΕ, απόφαση της 27ης Μαΐου 2019, C-508/18 κ.λπ.). Υφίσταται μόνο μια λειτουργική δικαστική ανεξαρτησία στον πυρήνα της δικαστικής δραστηριότητας, μια προσωπική ανεξαρτησία. Αυτή όμως δεν αρκεί ως προστασία από κάθε εξωτερική επιρροή. Η θεσμική ανεξαρτησία των δικαστηρίων, η οποία απαιτείται επιπροσθέτως για τον σκοπό αυτό, δεν είναι με κανένα τρόπο εγγυημένη. Εντούτοις, η ανεξαρτησία του κάθε δικαστή διασφαλίζεται μέσω της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης ως συνόλου.

Η οργάνωση της Δικαιοσύνης και η νομοθεσία περί δικαστών στη Θουριγγία δεν ανταποκρίνονται στα κριτήρια που θέτουν το πρωτογενές ευρωπαϊκό δίκαιο και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανεξαρτησία των δικαστηρίων (βλ. ενδεικτικώς ΔΕΕ, απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2019, C-585/18 κ.λπ., σκέψεις 121 επ., περαιτέρω ΔΕΕ, απόφαση της 4ης Ιουνίου 2019, C-619/18, καθώς και ΔΕΕ, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, C-216/18). Ειδικότερα:

αα) Η οργάνωση και διοίκηση των δικαστηρίων στη Θουριγγία –όπως και σε όλα τα άλλα ομόσπονδα κράτη της Γερμανίας– βρίσκονται στα χέρια της εκτελεστικής εξουσίας, η οποία επηρεάζει τον τρόπο λειτουργίας των

δικαστηρίων και τα διευθύνει από άποψη προσωπικού και υλικού. Τα υπουργεία Δικαιοσύνης αποφασίζουν σχετικά με τις οργανικές θέσεις και τον αριθμό των δικαστών σε κάθε δικαστήριο, καθώς και σχετικά με τον υλικό εξοπλισμό των δικαστηρίων. Επιπλέον, οι δικαστές διορίζονται και προάγονται από τους εκάστοτε υπουργούς Δικαιοσύνης. Η βασική αξιολόγηση των δικαστών είναι αρμοδιότητα των υπουργείων και των προέδρων των δικαστηρίων, οι οποίοι – εξαιρουμένης της τυχόν ατομικής τους δικαστικής δραστηριότητας– συγκαταλέγονται στην εκτελεστική εξουσία. Οι υπουργοί Δικαιοσύνης και οι πρόεδροι που υπάγονται διοικητικά σε αυτούς και υποχρεούνται να ακολουθούν τις εντολές τους ασκούν στην πράξη το έργο του «Gatekeeper» [θυροφύλακα]. Επιπλέον, οι πρόεδροι ασκούν ιεραρχικό έλεγχο σε όλους τους δικαστές.

ββ) Χαρακτηριστικές για τη Γερμανία και τη Θουριγγία είναι επίσης αρκετές εμφανείς και μη εμφανείς προσωπικές διασυνδέσεις και διαπλοκές μεταξύ δικαστικής και εκτελεστικής εξουσίας. Ως εκ τούτου, μπορούν να ανατεθούν π.χ. σε δικαστές ζητήματα διοίκησης της Δικαιοσύνης. Ενδοιασμούς προκαλεί ιδίως η παραδοσιακή πρακτική της αποσπάσεως δικαστών σε υπουργεία ομόσπονδων κρατών ή του ομοσπονδιακού κράτους. Οι αποσπασμένοι δικαστές συχνά παραμένουν ενταγμένοι για χρόνια στην ιεραρχία ενός υπουργείου. Επίσης, η πολλαπλή εναλλαγή μεταξύ υπουργείων και δικαστηρίων, ακόμη και μεταξύ του καθεστώτος του δικαστή και του καθεστώτος του δημοσίου υπαλλήλου, δεν είναι ασυνήθιστη.

Ο δικαστής του αιτούντος μονομελούς δικαστηρίου έχει βιώσει ο ίδιος τρεις τέτοιες αποσπάσεις, ήτοι δύο φορές [σελ. 8 του πρωτοτύπου] στο υπουργείο Δικαιοσύνης της Θουριγγίας και επιπλέον στην κρατική καγκελαρία της Θουριγγίας.

Αυτή η προσωπική σύνδεση εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας δεν αντίκειται μόνο στο ευρωπαϊκό δίκαιο, αλλά και στις διεθνώς ισχύουσες Bangalore Principles of Judicial Conduct [«αρχές δικαστικής δεοντολογίας του Bangalore»] (βλ. *Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct*, www.unodc.org, σ. 36: «*The movement back and forth between high-level executive and legislative positions and the judiciary promotes the very kind of blurring of functions that the concept of separation of powers intends to avoid*» [«Η μετακίνηση μεταξύ υψηλού επιπέδου θέσεων διοίκησης και νομοθετικής λειτουργίας και του δικαστικού σώματος προκαλεί εκείνο ακριβώς το είδος θόλωσης των λειτουργιών που η έννοια της διάκρισης των εξουσιών αποσκοπεί να αποφύγει»]).

γγ) Πρωτίστως οι μη εμφανείς πρακτικές μπορούν να είναι ενίοτε αυθαίρετες. Ενώ τα δικαστήρια είναι για τον εξωτερικό κόσμο εγγυητές κατά της αυθαιρεσίας, οι ίδιοι οι δικαστές είναι εκτεθειμένοι σε απειλούμενη αυθαιρεσία και διοικητικό ντεσιζιονισμό λόγω μη εμφανών πρακτικών. Λόγω της αύξουσας συνειδητοποίησης του προβλήματος έχουν θεσπιστεί το τελευταίο χρονικό διάστημα, και στη Θουριγγία, οι λεγόμενες «διαδικασίες εκδήλωσης ενδιαφέροντος», π.χ. για αποσπάσεις και δοκιμαστικές περιόδους σε ανώτερα

δικαστήρια ή για τη διεύθυνση ομάδων εργασίας για ασκούμενους δικηγόρους, αλλά ως τώρα δεν υπάρχει δυνατότητα δικαστικής επιβολής, ήτοι άσκησης σχετικής προσφυγής.

δδ) Όλα τα ανωτέρω παρέχουν στην εκτελεστική εξουσία τη δυνατότητα να ασκεί επιρροή στη δικαστική εξουσία με ανεπίτρεπτο τρόπο. Σε αυτό το φαινόμενο περιλαμβάνονται και έμμεσες, υπαινικτικές και ψυχολογικές επιρροές. Υφίσταται πραγματικός κίνδυνος «αμοιβής» ή «τιμωρίας» για μια συγκεκριμένη συμπεριφορά ως προς τις αποφάσεις (πρβλ. BVerfG [Bundesverfassungsgericht, ομοσπονδιακό συνταγματικό δικαστήριο], διάταξη της 22ης Μαρτίου 2018, 2 BvR 780/16, [παραλειπόμενα] σκέψεις 57, 59).

εδ) Η στενή διασύνδεση της γερμανικής δικαιοσύνης με την εκτελεστική εξουσία, η ιεραρχική δομή της και η θεσμική εξάρτησή της ανάγονται στο γερμανικό αυταρχικό κράτος του 19ου αιώνα και στο «Führerprinzip» [αρχή της υπεροχής του ηγέτη] των εθνικοσοσιαλιστών – μια μακριά σκιά του παρελθόντος. Το σύνολο των γερμανικών οργανισμών δικαστηρίων βασίζεται ως προς τον ιεραρχικό έλεγχο στο λεγόμενο προεδρικό μοντέλο (το οποίο μάλιστα κατά την εθνικοσοσιαλιστική περίοδο είχε διαστραφεί υπό την έννοια μιας μεταφοράς του «Führerprinzip» στα δικαστήρια [παραλειπόμενα]).

Η μεγάλη επιρροή της εκτελεστικής εξουσίας στις αποφάσεις σχετικά με το προσωπικό της δικαιοσύνης δεν ανήκει στον γερμανικό νομικό πολιτισμό. Η δομή της δικαιοσύνης που προέρχεται από την προδημοκρατική εποχή δεν θέτει επαρκή εμπόδια σε μια πολιτική εργαλειοποίηση. Υπάρχει έλλειψη «constitutional resilience» [δυνατότητας αντίστασης της συνταγματικής τάξης] [παραλειπόμενα]. [σελ. 9 του πρωτοτύπου]

στστ) Η διασύνδεση μεταξύ των εξουσιών στη Θουριγγία, που δεν είναι μόνο μη εμφανής αλλά και θεσμική, προκύπτει κυρίως από τις ακόλουθες διατάξεις:

Το άρθρο 89, παράγραφος 2, του Συντάγματος της Θουριγγίας ορίζει τα εξής: Ο επί του παρόντος διορισμός των δικαστών αποφασίζεται από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, ο δε ισόβιος διορισμός τους αποφασίζεται από τον Υπουργό Δικαιοσύνης με τη σύμφωνη γνώμη της επιτροπής επιλογής δικαστών. Κατά το άρθρο 89, παράγραφος 4, του Συντάγματος της Θουριγγίας, οι σχετικές λεπτομέρειες καθορίζονται με νόμο.

Κατ' αντιστοιχία, το άρθρο 3, παράγραφος 1, του νόμου της Θουριγγίας περί δικαστών και εισαγγελέων (Thüringer Richter- und Staatsanwältegesetz, στο εξής: ThürRiStAG) ορίζει ότι ο αρμόδιος για τη δικαιοσύνη Υπουργός διορίζει και απολύει τους δικαστές και εισαγγελείς. Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, ThürRiStAG, το αρμόδιο για τη δικαιοσύνη υπουργείο είναι η ανώτατη αρχή υπηρεσιακού ελέγχου για τους δικαστές και εισαγγελείς· κατά το άρθρο 3, παράγραφος 3, ThürRiStAG, ο αρμόδιος για τη δικαιοσύνη Υπουργός είναι και μέλος της επιτροπής επιλογής δικαστών.

Για την προαγωγή σε ανώτερη θέση αποφασίζει επίσης, όπως προκύπτει από τα άρθρα 3 και 63 ThürRiStAG, τόσο κατά τη διαδικασία όσο και ως προς το αποτέλεσμα –τελικά και δεσμευτικά– ο αρμόδιος για τη δικαιοσύνη Υπουργός ως ανώτατη υπηρεσιακή αρχή. Κατά το άρθρο 63, παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, ThürRiStAG, σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ της επιτροπής επιλογής δικαστών και του Υπουργού Δικαιοσύνης ως προς την πλήρωση μιας θέσης με προαγωγή, ο Υπουργός δύναται να προτείνει εκ νέου έναν υποψήφιο ή να προκηρύξει εκ νέου τη θέση («δικαίωμα αρνησικυρίας»).

Περαιτέρω, στη νομοθεσία του ως άνω ομόσπονδου κράτους για την εφαρμογή του οργανισμού των δικαστηρίων περιέχονται αρκετές διατάξεις που καθιστούν σαφή τη διασύνδεση των εξουσιών και την ισχύ της εκτελεστικής εξουσίας. Κατά το άρθρο 3 του νόμου της Θουριγγίας για την εφαρμογή του νόμου περί οργανισμού των δικαστηρίων (Thüringer Gesetz zur Ausführung des Gerichtsverfassungsgesetzes, στο εξής: AGGVG), το αρμόδιο για τη δικαιοσύνη υπουργείο καθορίζει τον αριθμό των τμημάτων και των συνθέσεων των δικαστηρίων. Αντίστοιχες κατά το περιεχόμενο ρυθμίσεις περιέχονται για τη διοικητική δικαιοσύνη στο άρθρο 1, παράγραφος 4, και στο άρθρο 2 του νόμου της Θουριγγίας για την εφαρμογή του νόμου περί οργανισμού των διοικητικών δικαστηρίων (Thüringer Gesetz zur Ausführung der Verwaltungsgerichtsordnung, στο εξής: AGVwGO). Σε αυτά προστίθεται η υπηρεσιακή εποπτεία. Κατά το άρθρο 10, παράγραφος 1, AGGVG η υπηρεσιακή εποπτεία ασκείται από:

1. το αρμόδιο για τη δικαιοσύνη υπουργείο για τα δικαστήρια της τακτικής δικαιοδοσίας και τις εισαγγελίες του ομόσπονδου κράτους,
2. τον πρόεδρο του Oberlandesgericht [εφετείου] και τον πρόεδρο του Landgericht [πρωτοδικείου] για τα δικαστήρια της περιφέρειάς τους.

Οι πρόεδροι υπόκεινται και οι ίδιοι στην υπηρεσιακή εποπτεία [παραλειπόμενα].

ζζ) Τα δικαιώματα συμμετοχής και συναπόφασης των δικαστών στη Θουριγγία, όπως και τα διαθέσιμα ένδικα βοηθήματα, δεν αρκούν για να διορθώσουν την κατάσταση. Αφενός η δυνατότητα πλήρους συναπόφασης παρέχεται στους [σελ. 10 του πρωτοτύπου] εκπροσώπους των δικαστών κατά το άρθρο 40 ThürRiStAG μόνο σε περιορισμένη έκταση· η δυνατότητα συναπόφασης απέχει πολύ από αυτήν των δημοσίων λειτουργών του ομόσπονδου κρατιδίου.

Αφετέρου, υπάρχουν υψηλά εμπόδια για την άσκηση των πεπαλαιωμένων ένδικων βοηθημάτων που προβλέπονται για την περίπτωση προσβολών της δικαστικής ανεξαρτησίας. Η προσφυγή στο υπηρεσιακό δικαστήριο δικαστών [«Richterdienstgericht», με αρμοδιότητα για πειθαρχικά και υπαλληλικά ζητήματα δικαστών] συνιστά σημαντική επιβάρυνση, με κατά περίπτωση υψηλό επαγγελματικό και κοινωνικό κόστος. Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι το ένδικο βοήθημα στρέφεται κατά κανόνα κατά μέτρων των υπηρεσιακών προϊσταμένων, ήτοι των προέδρων των δικαστηρίων, οι οποίοι έχουν την εξουσία αξιολόγησης και ως εκ τούτου «καθοδήγησης» των προαγωγών και των περιοχών

διορισμού. Επιπλέον, της προσφυγής στο υπηρεσιακό δικαστήριο δικαστών στη Θουριγγία προηγείται μια πολυέξοδη διαδικασία ένστασης που ελέγχεται από την εκτελεστική εξουσία.

δ) Οι ελλείψεις αυτές μπορούν να προκαλέσουν εύλογες αμφιβολίες στο κοινό σχετικά με το αν τα γερμανικά δικαστήρια είναι επαρκώς προστατευμένα από εξωτερικές παρεμβάσεις ή πιέσεις, ιδίως από πλευράς της εκτελεστικής εξουσίας. Επιπλέον, μπορούν να προκύψουν εύλογες αμφιβολίες αν τα δικαστήρια είναι μη ευεπίφορα σε άμεσες ή έμμεσες εξωτερικές επιρροές. Σε τελική ανάλυση, υφίσταται και ο κίνδυνος μιας εφαρμογής του δικαίου καθοδηγούμενης από συμφέροντα, ήτοι έλλειψης ουδετερότητας ως προς τα αντιτιθέμενα συμφέροντα των διαδίκων (βλ. για τα κριτήρια αυτά ΔΕΕ, απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2019, C-585/18 κ.λπ.).

ε) Η αρχή της διακρίσεως μεταξύ εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας τονίζεται και στη νομολογία του Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Στρασβούργου. Προσφάτως διατύπωσε αμφιβολίες σχετικά με την ανεξαρτησία και αμεροληψία του συμβολαιογραφικού τμήματος [με αρμοδιότητα υπηρεσιακά και πειθαρχικά ζητήματα συμβολαιογράφων] που ιδρύθηκε στο Oberlandesgericht Celle (εφετείου του Celle) (ΕΔΔΑ, απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2020, αρ. 29295/16 [παραλειπόμενα]). Το γεγονός ότι οι δικαστές του τμήματος αυτού υπόκεινται στη διοικητική εξουσία του προέδρου του Oberlandesgericht (εφετείου) ως προς τη σταδιοδρομία τους και πιθανές πειθαρχικές διαδικασίες εναντίον τους κρίθηκε ότι μπορεί να γεννήσει αντικειμενικά δικαιολογημένους φόβους στον αιτούντα.

στ) Το Verwaltungsgericht Wiesbaden (διοικητικό πρωτοδικείο του Wiesbaden) εστιάζει την προσοχή του από πρακτική άποψη σε τέτοιες διαδικασίες ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, στις οποίες είναι διάδικος το εκάστοτε Υπουργείο Δικαιοσύνης, όπως σε υπαλληλικές διαφορές ή σε διαφωνία μεταξύ ανταγωνιστών.

Τα αστικά δικαστήρια αποφασίζουν συχνά για δίκες στις οποίες συμμετέχει ως διάδικος το οικείο ομόσπονδο κράτος ή η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Αυτό αφορά π.χ. μεγάλα κατασκευαστικά έργα ή την αστική ευθύνη του Δημοσίου. Σε τέτοιες περιπτώσεις είναι αμφίβολο αν τα δικαστήρια διατηρούν λόγω της θεσμικής τους ανεξαρτησίας την αναγκαία ιδιότητα του ουδέτερου «τρίτου» έναντι της εκτελεστικής εξουσίας ως διαδίκου της ένδικης διαφοράς (βλ. ενδεικτικώς ως προς αυτή την ουσιώδη απαίτηση για την ανεξαρτησία ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 2014, C-222/13, σκέψη 29, και ΔΕΕ, απόφαση της 22ης Δεκεμβρίου 2010, [σελ. 11 του πρωτοτύπου] C-517/09, σκέψη 38).

Μόνο μια «απεμπλοκή» της δικαιοσύνης από τα δεσμά της εκτελεστικής εξουσίας, όπως έχει ήδη λάβει χώρα σε πολλά άλλα κράτη μέλη, μαζί με τη δημιουργία αυτόνομων, επαρκώς χρηματοδοτούμενων και λιγότερο ιεραρχικών δομών δικαιοσύνης, μπορεί να διαφυλάξει περαιτέρω την υψηλή ποιότητα της

γερμανικής νομολογίας και ένα «good judging» [ευθυδικία], ως προϋπόθεση της εμπιστοσύνης στη δικαιοσύνη.

2. Η δυνατότητα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος κατά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ και η ζητούμενη από το Δικαστήριο ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, τρίτο εδάφιο, και του άρθρου 47, παράγραφος 2, του Χάρτη έχουν σημασία για την απόφαση και δεν έχουν υποθετικό χαρακτήρα. Τελούν σε στενή και αδιάρρηκτη σχέση με την κύρια δίκη και τη συγκεκριμένη κατάσταση του αιτούντος δικαστηρίου (πρβλ. ΔΕΕ, απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018, C-64/16, σκέψεις 19 επ.). Σχετικές είναι ιδίως οι ακόλουθες πραγματικές και νομικές περιστάσεις:

α) Το παρόν δικαστήριο –ως δικαστήριο της Ένωσης– πρέπει να κρίνει στην κύρια δίκη ζητήματα σχετικά με την εφαρμογή και την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, εν προκειμένω της ευρωπαϊκής νομοθεσίας περί εγκρίσεων σε συνδυασμό με την ενωσιακή αρχή της αποτελεσματικότητας που θεσπίζεται επίσης στα άρθρα 19 ΣΕΕ και 47 του Χάρτη και των ευρωπαϊκών θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η κύρια δίκη έχει στενή σχέση με το δίκαιο της Ένωσης.

β) Στο πλαίσιο αυτό τίθεται το διαδικαστικό πρόβλημα αν και υπό ποιες προϋποθέσεις υπάρχει δυνατότητα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος. Το Δικαστήριο θεωρείται αρμόδιο να υποδείξει στο αιτούν δικαστήριο τα κριτήρια του δικαίου της Ένωσης που μπορούν να συμβάλουν στην επίλυση του ζητήματος της δυνατότητας υποβολής προδικαστικού ερωτήματος (πρβλ. ΔΕΕ, απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2019, C-585/18 κλπ., σκέψη 100). Εφόσον το Δικαστήριο είναι αρμόδιο και έχει την εξουσία να διευκρινίσει προδικαστικά ζητήματα τα οποία αναφέρονται στη διαδικασία ή στην ερμηνεία των διαδικαστικών διατάξεων του δικαίου της Ένωσης που πρέπει να εφαρμόσει το αιτούν δικαστήριο για την έκδοση της αποφάσεώς του (πρβλ. ΔΕΕ, απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, C-558/18 κλπ., σκέψη 50), αυτό θα πρέπει να ισχύει πολύ περισσότερο για ζητήματα που αφορούν τις αναγκαίες ιδιότητες του αιτούντος δικαστηρίου.

γ) Εξακολουθεί να υφίσταται μια στενή και αδιάρρηκτη σχέση μεταξύ των προδικαστικών ερωτημάτων στο «σκάνδαλο ντίζελ» και του καθεστώτος του αιτούντος δικαστηρίου. Στην εναγομένη [εταιρία] συμμετέχει σε σημαντικό βαθμό το κράτος. Δεδομένων των συμφερόντων οικονομικού χαρακτήρα και εργατικής πολιτικής που συνδέονται με τη γερμανική αυτοκινητοβιομηχανία, ιδίως κατά την εποχή της πανδημίας, και λόγω του μεγάλου αριθμού των σχετικών δικών, τα δικαστήρια υφίστανται εξαιρετικά υψηλή πίεση. Έχει επίσης παρατηρηθεί ότι αστικά δικαστήρια που βρίσκονται [γεωγραφικά] κοντά στην εναγομένη –αντίθετα από την [σελ. 12 του πρωτοτύπου] μεγάλη πλειονότητα των γερμανικών τακτικών δικαστηρίων και, πλέον, από το Bundesgerichtshof– απέρριψαν τις αγωγές κατά της εναγομένης.

δ) Πέραν τούτου, έχει ουσιώδη σημασία ένα έγγραφο του προέδρου του Oberlandesgericht Dresden [εφετείου Δρέσδης] της 9ης Απριλίου 2020 [παραλειπόμενα]. Το έγγραφο αυτό, που απευθύνεται σε όλους τους προέδρους

των γερμανικών εφετείων, διανεμήθηκε και διαδόθηκε στους δικαστές της Θουριγγίας και γνωστοποιήθηκε και στον αιτούντα δικαστή.

Η προτροπή να ερευνηθεί αν μπορεί να «καθυστερήσει» η περαιτέρω εξέταση δικών με αντικείμενο το «σκάνδαλο ντίξελ» και οι αποφάσεις επ' αυτών δύναται να ασκήσει έμμεση επιρροή. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο για την αρνητική στάση έναντι μιας «πιθανότητας πλήρους επιστροφής του τιμήματος χωρίς μείωση λόγω χρήσεως –ακόμη και για χρόνια– του οχήματος», που σαφώς εκφράζεται στο έγγραφο. Σε αυτό ακριβώς όμως αναφέρεται το πρώτο προδικαστικό ερώτημα.

ε) Στα ανωτέρω προστίθεται μια επικριτική έναντι της υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στάση που κερδίζει έδαφος στη Γερμανία τουλάχιστον καθόσον αφορά αιτήσεις πρωτοβάθμιων δικαστηρίων, που φτάνει ως την άποψη υπέρ της περικοπής της δυνατότητας υποβολής προδικαστικού ερωτήματος. Συναφώς, π.χ., ο απερχόμενος αντιπρόεδρος του Bundesverfassungsgericht (ομοσπονδιακού συνταγματικού δικαστηρίου), Ferdinand Kirchhof, εξέφρασε την άποψη ότι η δυνατότητα κατώτερων δικαστηρίων να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα διευκολύνει μια παράκαμψη των επόμενων βαθμών δικαιοδοσίας και τείνει προς την κατάτμηση της νομολογίας [παραλειπόμενα].

Όλα τα ανωτέρω δύνανται να έχουν ως συνέπεια την παρεμπόδιση της υποβολής προδικαστικών ερωτημάτων από πρωτοβάθμια δικαστήρια στη Γερμανία (ως προς το απεριόριστο δικαίωμα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος βλ. ΔΕΕ, απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, C-558/18 κλπ., σκέψεις 55 επ.).

[παραλειπόμενα]